

HUKUKÇULAR DERNEĞİ

ULUSLARARASI HUKUK BÜLTENİ

SAYI I MART I 2026

Başkandan Mesaj

Kıymetli Meslektaşlarımız ve Saygıdeğer Okuyucular,

Uluslararası barış ve güvenliği korumak, devletler arasında dostane ilişkiler geliştirmek, ekonomik, sosyal ve kültürel iş birliğini güçlendirmek ve insan haklarını teminat altına almak amacıyla kurulan Birleşmiş Milletler'in, bugün kuruluş idealleri bakımından ciddi bir sınavdan geçtiği açıktır. II. Dünya Savaşı'nın ardından kalıcı barışı tesis etmek üzere inşa edilen bu yapı, ne yazık ki günümüzde çoğu zaman uluslararası güç dengelerinin gölgesinde tartışılmaktadır.

Küresel ölçekte alınan kararların; hukukî ilkelerden ziyade siyasi tercihler, stratejik hesaplar ve güç ilişkileri doğrultusunda şekillendiğine yönelik kanaat giderek yaygınlaşmaktadır. Özellikle Güvenlik Konseyi'nin işleyişi, uluslararası hukukun etkinliği ve tarafsızlığı bakımından ciddi eleştirilere konu olmaktadır. Nitekim son yıllarda yaşanan birçok insani kriz ve çatışma karşısında uluslararası mekanizmaların zamanında ve etkili bir inisiyatif ortaya koyamaması, bu eleştirileri daha da derinleştirmiştir.

Uluslararası hukukun temel ilkelerinden olan "iç işlerine karışmama" ve "müdahale yasağı" prensiplerinin uygulamada istisnai olmaktan çıkarak kimi zaman seçici biçimde yorumlanan araçlara dönüştüğü görülmektedir. Bu durum, küresel hukuk düzeninin öngörülebilirliği ve güvenilirliği bakımından kaygı verici bir tablo ortaya koymakta; yalnızca mevcut krizleri derinleştirmekle kalmayıp, aynı zamanda uluslararası sistemin meşruiyetini de tartışmalı hâle getirmektedir.

İçinden geçtiğimiz dönem, uluslararası hukuk düzeninin yalnızca teorik değil, pratik anlamda da yeniden sorgulandığı tarihsel bir eşik niteliğindedir. Barışın tesisi, insan haklarının korunması ve adaletin sağlanması gibi temel hedefler, bugün her zamankinden daha fazla güçlü, tutarlı ve ilkel bir hukuk anlayışını gerekli kılmaktadır.

Hukukçular Derneği olarak bizler, bu süreçte hukukun evrensel ilkeleri çerçevesinde küresel gelişmeleri takip etmeyi ve değerlendirmeyi önemli bir sorumluluk olarak görmekteyiz. Bu doğrultuda, Derneğimiz bünyesinde faaliyet gösteren Uluslararası Hukuk Komisyonumuz tarafından her ay düzenli olarak hazırlanan bültenler ile, uluslararası alanda meydana gelen gelişmeler sistematik bir şekilde kayıt altına alınmakta; hukuk camiasının ve kamuoyunun istifadesine sunulmaktadır.

Ekim ayından bu yana aralıksız olarak yayımlanan bu bültenler, kısa sürede yalnızca bir gelişme derlemesi olmanın ötesine geçmiş; uluslararası hukuka dair analitik bakış açısı sunan, nitelikli ve güvenilir bir referans kaynağı haline gelmiştir.

Mart ayı bültenimiz de bu çabanın kıymetli bir tezahürüdür.

Komisyon üyelerimizin titiz araştırmaları ve özverili çalışmalarıyla kaleme alınan makaleler; yalnızca güncel gelişmeleri aktarmakla kalmayıp, aynı zamanda bu gelişmeleri hukukun temel ilkeleri ışığında çok boyutlu bir değerlendirmeye tabi tutarak okuyucuya derinlikli bir perspektif sunmaktadır. Bu yönüyle bültenimiz, hem günceli anlamaya hem de geleceğe dair sağlıklı değerlendirmeler yapmaya imkân sağlayan önemli bir başvuru kaynağı niteliği taşımaktadır.

Bu vesileyle; başta Uluslararası Hukuk Komisyonumuz olmak üzere, bu kıymetli çalışmaya emek veren tüm yazarlarımıza şükranlarımı sunuyorum. Her biri kendi alanında titizlikle ortaya konulan bu çalışmalar, yalnızca derneğimizin ilmi birikimini güçlendirmekle kalmamakta; aynı zamanda uluslararası hukuk literatürüne katkı sunan değerli birer eser niteliği taşımaktadır.

İnanıyorum ki bu çalışmalar, önümüzdeki dönemde de artarak devam edecek; uluslararası hukuk alanında adalet, hakkaniyet ve insan onuru ekseninde söz söyleyen güçlü ve saygın bir zeminin oluşmasına katkı sağlayacaktır.

Saygılarımla,

Av. Mehmet Melih GÜLSEREN
Hukukçular Derneği Genel Başkanı

Üsler, Operasyonlar ve Sorumluluk: 2026 ABD, İsrail- İran Çatışmasında NATO ve Körfez'in Hukuki İkilemi

28 Şubat 2026 itibarıyla Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve İsrail'in İran'a yönelik olarak başlatmış olduğu ve ABD tarafından "Epic Fury" olarak adlandırılan askeri harekât uluslararası hukukta bir jus cogens norm olarak kabul edilen kuvvet kullanma yasağı ve istisnalarından birisini teşkil eden meşru müdafaa hakkına yönelik meşruiyet zeminini yeni bir düzleme sürükledi. Zira İsrail ve ABD tarafından bu askeri harekât ve saldırılar, İran'dan yöneldiği iddia edilen ve ani bir tehdit (imminent threat) olarak değerlendirilen nükleer tehdit ve rejim değişikliğinin zaruriyeti gibi gerekçelere dayandırılmakta ve bu çerçevede kolektif meşru müdafaa (collective self defense) hakkının icrası çerçevesinde bir savunmayla ileri sürülmektedir.

ABD ve İsrail'in gerçekleştirdiği saldırıların uluslararası hukuka aykırılığına yönelik tartışmaların yanı sıra, ABD'nin körfez ülkelerindeki ve Avrupa'daki askeri üslerini saldırılar esnasında aktif olarak kullanması hem NATO ve kolektif meşru müdafaa tartışmaları hem de üslerin bulunduğu ev sahibi devletlerin sorumluluğu perspektifinden farklı tartışma zeminlerini de ortaya çıkarmıştır. 2026 yılı itibarıyla ABD'nin 80 ülkede yaklaşık 800 adet askeri üssü bulunmaktadır ve dünyanın en geniş deniz aşırı askeri ağına sahiptir. Bu üslerin büyük çoğunluğu ve yaklaşık 170.000 aktif personeli stratejik olarak Japonya, Almanya ve Güney Kore gibi ev sahibi devletlerde konuşlandırılmıştır. Bu üslerin varlığı Status of Forces Agreements (SOFAs) adı verilen ikili uluslararası anlaşmalara dayanmakta. Dolayısıyla uluslararası hukuka göre, bir devletin rızası kendi topraklarında konuşlanmış yabancı askeri varlığın temel hukuki dayanağıdır. Ancak bu tür üslerin kullanımı özellikle yabancı kuvvetlerin faaliyetleri sonucunda insan hakları ihlalleri, sivil zayıt veya çevresel zarar gibi uluslararası hukuka aykırı durumlar ortaya çıktığında devlet sorumluluğu (state responsibility) meselesini gündeme getirmektedir.

Zira bu bağlamda hukuka aykırı fiillerin hangi süjeye atfedileceği (attribution) meselesi oldukça önemlidir. Üs üzerindeki etkin kontrol (effective control) münhasıran yabancı kuvvetlerde ise sorumluluk “Devletlerin Uluslararası Haksız Fiillerinden Kaynaklanan Sorumluluğunu Düzenleyen Taslak Maddeler (ARSIWA)” uyarınca gönderen devlete atfedilebilecektir. Ancak ev sahibi devletin, kendi topraklarındaki bu faaliyetlere uluslararası hukuka aykırı olduğunu bilerek rıza göstermesi, lojistik destek sağlaması veya gerekli özen (due diligence) yükümlülüğü kapsamında kendi sınırları içerisindeki hukuka aykırı eylemleri önlemede başarısız olması halinde ARSIWA m. 16. uyarınca yardım veya yataklık (aid or assistance) nedeniyle sorumlu tutulması söz konusu olabilecektir.

Mevcut ABD operasyonları çerçevesinde ise bu mesele özellikle Körfez’de yer alan ABD üslerinin askerî harekât ve operasyonlar esnasında aktif olarak kullanılması açısından önem arz etmekte. ABD, Bahreyn’deki Deniz Kuvvetleri Destek Üssü ve Isa Hava Üssü, Kuveyt’teki Ali Al Salem Hava Üssü ile Arifjan ve Buehring Kampları, Katar’daki Al-Udeid Hava Üssü, Suudi

Arabistan’daki Prens Sultan Hava Üssü ve BAE’deki al-Dhafra Hava Üssü gibi birçok farklı ülkedeki üslerinden İran’a yönelik operasyonlar yürütmeye devam etmekte. Ancak sahadaki bu gerçekliğe karşılık Körfez devletlerinin genel eğilimi, kendi ülkelerinin ABD’nin İran’a yönelik saldırı amaçlı operasyonları için kullanılmasına karşı çekincelerin giderek daha sık ifade edildiği, muhalefetin kamuoyuna daha çok yansıtıldığı, tarafsızlık ve gerilimi azaltma vurgusunun yapıldığı bir noktaya doğru da ilerlemekte.

Avrupa’da ise Birleşik Krallık ABD’nin İran’a yönelik operasyonlar için kendi üslerini kullanmasına açıkça izin verdiğini teyit eden tek devlet olmakla birlikte bu izni esas olarak füze tehditlerine karşı koyma gibi savunma amaçlı faaliyetlerle sınırlı tutmakta. Almanya, İtalya, Fransa, Portekiz ve Yunanistan gibi devletler ise kendi topraklarındaki ABD üsleri aracılığıyla yakıt ikmal ve koordinasyon gibi alanlarda dolaylı veya lojistik destek sağlamış ancak bu katkılarını doğrudan saldırı operasyonlarına katılım olarak nitelendirmekten kaçınmaktadırlar. Buna karşılık İspanya üslerinin İran’a yönelik saldırılar için kullanılmasına açıkça onay vermezken Belçika da operasyonun hukuki geçerliliğine ilişkin endişeleri gerekçe göstererek destek sağlamayı reddetmekte.

Aynı zamanda birer NATO üyesi olan Avrupa devletlerinin çoğu açısından NATO Andlaşması m. 5 kapsamındaki kolektif meşru müdafaa düzenlemesi de bu noktada verilen yahut verilecek desteğin uluslararası hukuka uygun bir çerçeve içerisinde kalmasına olanak tanımamakta. Zira bir silahlı saldırının mevcudiyetinin arandığı m. 5 açısından İran ve ABD arasındaki askerî harekât ve operasyonların bu eşiğe ulaşmış olup olmadığı tartışılmalıdır. Dolayısıyla devletlere m. 5 çerçevesinde bir sorumluluk atfetmek yahut bu sorumluluğun atfedilmesi neticesinde ABD operasyonlarına yapılacak her türlü desteğin hukuka uygun bir kolektif meşru müdafaa icrası olduğunu ifade etmek mümkün görünmemektedir. Dahası NATO Andlaşması'nın 6. maddesi uyarınca kolektif savunma mekanizmasının coğrafi kapsamı net bir şekilde tanımlanmış olup bu kapsam Avrupa, Kuzey Amerika ve Türkiye'nin tamamı ile sınırlandırılmıştır. Dolayısıyla, bu alan dışında kalan Körfez üslerine yönelik olası bir saldırı da benzer şekilde 5. maddenin çerçevesindeki kolektif meşru müdafayı kendiliğinden tetiklemeyecektir.

2026 İran – ABD ve İsrail savaşı bağlamında ABD üslerinin hem Avrupa hem de Körfez'deki kullanımı, ev sahibi devletlerin doğrudan askerî müdahalede bulunmasalar dahi uluslararası hukuki sorumluluk doğurabilecek bir konumda kendilerini bulabileceklerini ortaya koymaktadır. Özellikle yardım ve kolaylaştırma yoluyla sorumluluk, rıza ve atfedilebilirlik ilkeleri ile uluslararası insancıl hukuka riayet yükümlülüğü birlikte değerlendirildiğinde bu devletlerin dolaylı katılım iddialarından tamamen kaçınabilmesi güç görünmektedir. Bu çerçevede ev sahibi devletlerin gönderen devletin hukuki değerlendirmesine kendi özen yükümlülüğünü yerine getirmeksizin dayanamayacağı, kendi topraklarından yürütülen operasyonların uluslararası hukuka uygunluğunu bağımsız şekilde değerlendirme ve gerekli önleyici tedbirleri alma yükümlülüğü bulunduğu açıktır. Aksi takdirde üslerin kullanılması yalnızca teknik veya lojistik bir düzenleme olarak değil, hukuka aykırı güç kullanımına maddi katkı teşkil edebilecek ve ilgili devleti uluslararası sorumluluk rejimi bakımından sonuç doğuran bir pozisyonda bırakabilecektir.

Hürmüz Boğazı'nda Gerilim: Uluslararası Hukuk Çerçevesinde Güncel Tartışmalar

ABD ve İsrail'in İran'a yönelik son saldırılarının ardından Hürmüz Boğazı'nda artan gerilim, uluslararası deniz ticareti ve enerji güvenliği bakımından küresel ölçekte etkiler doğurmaktadır. Küresel petrol ve LNG ticaretinin yaklaşık beşte birinin geçtiği bu stratejik geçitte deniz trafiğinin yavaşlaması, bazı gemilere yönelik müdahale iddiaları, sigorta maliyetlerindeki artış ve enerji piyasalarındaki dalgalanmalar, krizin yalnızca askeri değil aynı zamanda hukuki ve ekonomik boyutlarını da öne çıkarmıştır. Birleşmiş Milletler'in, boğazdaki olası kesintilerin özellikle gübre ve tarımsal üretim üzerindeki etkilerini azaltmaya yönelik bir görev gücü oluşturması da bu gelişmelerin küresel yansımalarını ortaya koymaktadır.

Uluslararası hukuk bakımından Hürmüz Boğazı, uluslararası seyrişerfe kullanılan boğazlardan biri olarak değerlendirilmekte ve genel kabul uyarınca 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) kapsamında "transit geçiş" rejimine tabi bulunmaktadır. Bu rejim, tüm gemi ve hava araçlarına kesintisiz ve süratli geçiş hakkı tanımakta; kıyı devletlerine ise bu geçişi engellememe ve aksatmama yükümlülüğü yüklemektedir. Transit geçiş hakkının askıya alınamaması, uluslararası deniz ulaştırmasının sürekliliği bakımından temel bir ilke olarak kabul edilmektedir. Bu çerçevede, uluslararası boğazların tamamen kapatılması veya tüm ticari trafiğin engellenmesi, genel kabul gören hukuk anlayışı bakımından güçlü bir hukuki dayanağa sahip değildir. Nitekim Uluslararası Adalet Divanı'nın Corfu Channel Davası'nda da vurgulandığı üzere, uluslararası seyrişerfe kullanılan boğazlardan barışçıl geçiş, özellikle tarafsız devletlere ait gemiler bakımından korunması gereken temel bir hakktır.

Her ne kadar İran BMDHS'ye taraf olmasa da, söz konusu kuralların önemli bir bölümünün uluslararası teamül hukuku niteliği kazandığı yönünde doktrinde yaygın bir görüş bulunmaktadır. Buna karşılık İran, Hürmüz Boğazı'nda transit geçiş rejimini kabul etmemekte ve bu boğazda "zararsız geçiş" rejiminin uygulanması gerektiğini ileri sürmektedir. Bu çerçevede İran'ın, transit geçiş rejimine karşı ısrarlı bir muhalif pozisyon benimsediği görülmektedir. İran ayrıca güvenlik gerekçeleriyle daha geniş denetim ve kontrol yetkisine sahip olduğunu savunmaktadır. Bu yaklaşımın son dönemde, boğaz üzerindeki egemenliğin tanınması, belirli devletlere yönelik geçiş kısıtlamaları getirilmesi ve gemilerden geçiş ücreti alınması yönündeki taleplerle genişletildiği görülmektedir. İran'ın gündeme getirdiği bu "yeni Hürmüz rejimi" önerisi, uluslararası boğazlarda ayırım gözetilmeksizin serbest ve ücretsiz geçiş ilkesine aykırılık teşkil edebileceği yönündeki iddiaları beraberinde getirmiştir.

Gündemdeki diğer hukuki tartışmalar arasında boğazın fiilen kapatılması ihtimali, deniz mayınlaması iddiaları ve ticari gemilerin silahlı çatışma hukuku bakımından statüsü yer almaktadır. Uluslararası insancıl hukuk ve deniz savaş hukuku çerçevesinde tarafsız ticari gemilerin korunması esastır; ancak

askeri amaçlarla kullanılan, düşman kuvvetlere doğrudan lojistik destek sağlayan veya askeri hedef niteliği kazanan gemilerin hedef alınabileceği kabul edilmektedir. Bu bağlamda tankerlerin ve enerji taşıyan gemilerin statüsü de somut olayın koşullarına göre tartışılmaktadır. Ayrıca deniz mayınlaması faaliyetleri bakımından, uluslararası hukukta sivil deniz trafiğinin güvenliğinin gözetilmesi ve ayırım ilkesine riayet edilmesi gerekmektedir.

Öte yandan, deniz sigortası alanında savaş riski teminatlarının daralması, ek primlerin hızla yükselmesi ve bazı durumlarda teminatın fiilen sağlanamaması, deniz taşımacılığı faaliyetleri üzerinde doğrudan etkiler yaratmaktadır. Sigorta piyasasındaki bu gelişmeler, armatörler, taşıyanlar ve yük sahipleri arasındaki sözleşmesel risk dağılımını doğrudan etkilemekte; artan savaş riski primlerinin taraflar arasında paylaşımı, seferlerin ertelenmesi veya rota değişikliği gibi hususlarda sözleşmelerin fiilen yeniden müzakere edilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda, jeopolitik gerilim ve silahlı çatışma riski, uluslararası ticaret sözleşmelerinde sıklıkla yer alan mücbir sebep (force majeure) hükümlerinin uygulanabilirliğini de gündeme getirmekte; ancak bu tür hükümlerin devreye girip girmeyeceği, somut olayın niteliği ve sözleşme hükümlerine bağlı olarak her bir durumda ayrı ayrı değerlendirilmektedir.

ABD-İsrail-İran Geriliminde Çin'in Pozisyonu

Küresel ölçekte birçok ülke, Orta Doğu'da tırmanan gerilimin daha geniş çaplı bir çatışmaya dönüşmemesi için diplomatik çözüm çağrılarını devam ettiriyor. Çin, İran, ABD ve İsrail arasındaki artan gerilim karşısında temkinli ve dengeli bir politika izliyor. Çin, krizde doğrudan taraf olmaktan kaçınırken, bölgesel istikrarın korunmasına yönelik diplomatik kanallar yoluyla krize müdahale ediyor.

Çinli üst düzey yetkililer, Orta Doğu'da gerilimin tırmanmasının küresel ekonomi ve enerji piyasaları üzerinde ciddi riskler doğurduğuna ve uzun vadede daha büyük krizlerin ortaya çıkabileceğine dikkat çekiyor. Özellikle İran ile sürdürülen enerji ve ticaret ilişkileri, Pekin'in bu süreçte somut adımlar atmamasında belirleyici rol oynuyor. Çin, İran'dan sağladığı enerji akışının kesintiye uğramasını istemediği gibi, bölgedeki ticaret yollarının güvenliğini de öncelikli görüyor.

Öte yandan Çin'in, ABD ile süregelen küresel rekabete rağmen doğrudan bir

çatışma zeminine katılmak istemediği ve süreçteki rolünü asgari zarar gayesiyle devam ettirmek istediği değerlendiriliyor. Aynı zamanda askeri seçeneklerden uzak durarak diplomasi ve diyalog çağrılarını ön planda tutuyor. İsrail ile ilişkilerde ise Çin'in dengeli bir çizgide konumlandığı dikkat çekiyor. Teknoloji ve ticaret alanlarında İsrail ile iş birliğini sürdüren Çin, bu ilişkileri riske atmamak adına krizde açık bir taraf olmaktan kaçınıyor. Çin'in Kuşak-Yol Girişimi kapsamındaki yatırımlarının da bu temkinli politikanın arka planını oluşturduğu belirtiliyor. Olası bir bölgesel çatışmanın lojistik hatları ve altyapı projelerini sekteye uğratma ihtimali, Çin'in gerilimin kontrollü kalmasını istemesine yol açıyor. Genel tabloya bakıldığında, Çin'in İran-ABD-İsrail hattındaki gerilimde ekonomik çıkarlarını ve enerji güvenliğini önceleyen, açık bir taraf olmama ve sessiz diplomasi politikalarını benimsediği görülüyor. Türkiye ise söz konusu gerilimde dengeli ve çok yönlü bir diplomasi izleyerek hem bölgesel istikrarı hem de kendi yurt güvenliğini korumaya odaklanıyor. Gerilimde açık bir taraf olmayarak bölgedeki diplomatik rolünü güçlendirme yönünde temkinli bir pozisyon alıyor. Küresel ölçekteki duruma bakıldığında Rusya ve Avrupa ülkeleri, ticari ve siyasi dengelerin zarar görmemesi adına gerilimin kontrol altında tutulması gerektiğini vurguluyor.

Uluslararası Hukuk Bağlamında Kudüs: Mescid-i Aksa'nın Kapatılması ve İhlaller

Mescid-i Aksa, İsrail tarafından 28 Şubat 2026 itibarıyla ibadete kapatılmıştır. Bu durum yalnızca bir güvenlik tedbiri değil, uluslararası sözleşmelerle korunan dini statükonun, ibadet hürriyetinin ve ayrımcılık yasağının açık bir ihlalidir. Bu bülten yazısı, yaşanan süreci uluslararası hukuk normları çerçevesinde analiz etmek için yazılmıştır.

Kudüs'ün Dini Statüsü

Kudüs; üç semavi din olan İslam, Hristiyanlık ve Yahudilik için kutsal bir merkez konumundadır. İslam tarihinde büyük önem atfedilen Mırac hadisesinde Hz. Muhammed'in Kudüs'ten göğe yükselmesi ve Müslümanların ilk kiblesinin Kudüs olması, bu beldeyi İslam alemi için vazgeçilmez kılar. Hristiyanlar için ise Kudüs, İncillerde birçok defa geçmesi, Hz. İsa'nın tebliğ için sürekli bu şehre gelip gitmesi ve inançlarına göre burada çarمیha gerilmesi dolayısıyla oldukça kutsaldır. Yahudiler için önemi ise "kutsalların kutsalı" olarak adlandırdıkları Kudüs'ün Tanrı tarafından seçilmiş bir şehir olmasından ileri gelir.

Beklenen Mesih'in Kudüs'ü başkent yapacağına inanırlar ve bu sebeple nerede olurlarsa olsunlar yüzlerini bu şehre dönerler.

Kudüs'ün Hukuki Statüsü

Kudüs'ün hukuki statüsü, uluslararası hukukta köklü tartışmaların merkezindedir. 1947 tarihli Birleşmiş Milletler (BM) Taksim Planı'nda Kudüs, corpus separatum (ayrı gövde) statüsünde, yani uluslararası bir şehir olarak tasarlanmıştır. Ancak BM Genel Kurul kararlarının doğrudan bağlayıcılığının olmaması ve tarafların uzlaşmaması nedeniyle bu karar hayata geçirilememiştir. Sonraki süreçlerde Kudüs, İsrail tarafından kademeli olarak işgal edilmiştir. Uluslararası hukukta ve BM Şartı'nda "işgal veya güç kullanımı yoluyla toprak kazanımı" kesin olarak yasaklandığı için, İsrail'in yerel meclislerinde Kudüs'ü başkent ilan etme kararları

uluslararası toplum nezdinde hiçbir zaman meşruiyet kazanmamıştır.

Nitekim BMGK, yayınladığı 478 sayılı kararla Kudüs'ün statüsünü değiştirmeye yönelik tüm tek taraflı yasama ve idari tasarrufların "hükümsüz ve geçersiz" olduğunu karara bağlamıştır. ABD'nin büyükelçiliğini Kudüs'e taşıması da bu hukuki gerçeklik çerçevesinde uluslararası toplum tarafından şiddetle eleştirilmiştir.

Tarihi süreçte, 1948-1949 Arap-İsrail Savaşı sonrasında Kudüs fiilen ikiye bölünmüş ve Ürdün, Doğu Kudüs'ü kontrolü altına almıştır. 1949 ateşkes antlaşması bu fiili durumu yansıtsa da şehrin nihai hukuki statüsünü değiştirmemiştir. 1967 yılındaki Altı Gün Savaşı ile Doğu Kudüs'ü işgal eden İsrail, şehrin tamamı üzerinde egemenlik iddiasında bulunmuştur. BM tarafından reddedilen bu egemenlik iddiaları karşısında, büyükelçiliklerini Kudüs'te bulunduran tüm devletlere diplomatik misyonlarını derhal geri çekmeleri çağırısı yapılmıştır.

Mescid-i Aksa'nın Hukuki Statüsü

Ürdün'e bağlı Kudüs İslami Vakıflar İdaresi, tarihi statüko gereği Mescid-i Aksa'nın yönetiminde tek hak sahibi konumundaydı. Ancak 2000 yılında dönemin İsrail Başbakanı Ariel Şaron'un Mescid-i Aksa'ya yönelik provokatif ziyareti ve akabinde patlak veren İkinci İntifada sonrası Vakıf İdaresi, gayrimüslimlerin ziyaretlerini durdurma kararı aldı. İsrail

hükümeti ise 2003 yılında tek taraflı bir kararla, Vakfın yetkisini çiğneyerek Müslüman olmayanları Mescid-i Aksa'ya almaya başladı.

O tarihten bu yana İsrail hükümeti, Yahudi yerleşimcileri İsrail polisinin koruması eşliğinde Harem-i Şerif'e alırken, Müslümanların girişlerine ise "kamu düzeni" bahanesiyle keyfi kısıtlamalar getirmektedir. Hukuken halen Ürdün Vakıflar İdaresi'ne bağlı olan Mescid-i Aksa, bugün fiilen İsrail güvenlik güçlerinin tahakkümü altındadır.

Uluslararası Hukukta İbadet Etme Özgürlüğü

İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi'nin 18. maddesi ve Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 18. maddesi, din ve ibadet hürriyetini temel bir insan hakkı olarak güvence altına almıştır. Bununla birlikte, savaş ve işgal gibi olağanüstü durumlarda dahi uygulanması zorunlu olan 1907 tarihli IV No'lu Lahey Kara Savaşı Yönetmeliği'nin 46. maddesi, "dini inançlara ve ibadetlerin icrasına saygı gösterilmesini" öngörmektedir. Bu kural, işgal altındaki Doğu Kudüs'te yer alan Mescid-i Aksa'daki ibadet haklarının dokunulmazlığını teyit eder. Kamu güvenliği gerekçesiyle bir kısıtlama zorunlu olsa dahi, uluslararası insan hakları normları gereği bu müdahale hakkın özüne dokunmamalı, meşru bir amaca yönelik ve kesinlikle "orantılı" olmalıdır.

Mescid-i Aksa'nın Kapatılması ve Güncel İhlaller

Ramazan ayının 10. gününde (28 Şubat 2026), İsrail, bölgede artan gerilim ve İran'la yaşanan karşılıklı misillemeleri gerekçe göstererek "olağanüstü hal" ve "güvenlik" adı altında Mescid-i Aksa'yı Müslümanların girişine tamamen kapatmıştır. Bu tam kapanma kararı, yukarıda anılan

uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınan ibadet hürriyetini kısıtlamanın ötesine geçerek, hakkın özüne doğrudan bir müdahale oluşturmakta ve Mescid-i Aksa'yı fiilen işlevsizleştirme niyetini gözler önüne sermektedir. İşgalci güç konumundaki İsrail'in, hukuken Mescid-i Aksa'yı keyfi olarak kapatma yetkisi bulunmamaktadır.

İsrail'in geçmiş yıllarda Filistin halkına özellikle Ramazan aylarında uyguladığı sistematik baskılar, bu yıl Mescid-i Aksa'nın bütünüyle kapatılmasıyla en üst seviyeye ulaşmıştır. Asırlık bir ibadet merkezi olan Harem-i Şerif'in, Müslümanlar için en kutsal kabul

edilen zaman diliminde ve akabindeki bayramda kapalı tutulması, din hürriyetinin açık bir ihlalidir. Ayrıca şu husus son derece kritiktir: Kapıların kapalı olması nedeniyle bayram namazını Harem-i Şerif'te eda edemeyip sokaklarda saf tutmak zorunda kalan Müslümanlara İsrail güvenlik güçlerince müdahale edilirken, aynı zaman diliminde Yahudi yerleşimcilerin polis koruması altında bölgede kendi dini ritüellerini

gerçekleştirmelerine alan açılmıştır. Bu çifte standart, yalnızca ibadet özgürlüğünün değil, uluslararası hukukun temel prensiplerinden olan ayrımcılık yasağının (non-discrimination) da açık ve ağır bir ihlalidir.

Gayriaskeri Statüdeki Kerpe'ye Patriot: Lozan ve Paris Tartışması Yeniden

Yunanistan, 1947 Paris Barış Antlaşması uyarınca gayriaskeri statüde bulunması gereken Ege Denizi'ndeki Kerpe Adası'na Patriot hava savunma sistemi konuşlandırmıştır. Yunanistan Savunma Bakanı Nikos Dendias tarafından bizzat doğrulanan bu hamle, Atina'nın 1960'lı yıllardan bu yana silahsızlandırılmış adalar statüsüne yönelik sürdürdüğü sistematik ihlallerin yeni bir halkası olarak kayıtlara geçmiştir.

Atina yönetimi, tartışmalı askeri sevkiyatın gerekçesi olarak Orta Doğu'da artan çatışmaları ve Güney Kıbrıs'taki İngiliz üssü Akrotiri çevresinde yaşanan insansız hava aracı hareketliliğini göstermektedir. Dendias, sistemin ülkeyi koruma amacıyla kurulduğunu, ayrıca bölgede hava savunma kapasitesine sahip Yunan savaş gemilerinin de devriye gezdiğini belirtmiştir. Uzmanlar ise atılan bu adımın doğrudan askeri bir zorunluluktan ziyade, uluslararası hukuku çiğneyerek Türkiye'yi çevreleme amacı taşıyan siyasi bir mesaj olduğunu vurgulamaktadır.

Türkiye ise ana karasına yaklaşık 105 kilometre mesafede bulunan Kerpe Adası'ndaki bu gelişmeye tepki göstermiştir. Ege Denizi'ndeki adaların coğrafi konumu ve Türkiye kıyılarına olan yakınlığı, söz konusu gelişmenin Ankara tarafından güvenlik perspektifinden değerlendirilmesine neden olmuştur. Nitekim Sisam Adası Türkiye kıyılarına yaklaşık bir buçuk kilometre, Meis Adası ise yaklaşık iki kilometre mesafede bulunmaktadır. Bu çerçevede Ankara, Yunanistan'ın söz konusu adımının 1923 Lozan ve 1947 Paris Antlaşmaları'na açıkça aykırı olduğunu belirterek konuyu NATO, Avrupa Birliği ve ABD makamlarına resmi mektuplarla iletmiştir. Milli Savunma Bakanlığı, Yunanistan'ın bölgesel krizleri fırsata çevirmeye çalıştığını, bu tek taraflı emrivakilerin hukuki statüyü değiştiremeyeceğini ve müttefiklik ilişkilerine zarar verdiğini bildirmiştir. Dendias'ın Türkiye'nin Kıbrıs'taki askeri varlığını hedef alan provokatif iddiaları da iki ülke arasındaki gerginliği artırmıştır.

Sonuç itibarıyla, On İki Ada krizinde yeni bir gündem oluşturan bu silahlandırma faaliyeti, iki ülke arasındaki siyasi gerilimi artırmıştır. Ege Denizi'ndeki bu açık antlaşma ihlali, Türk-Yunan ilişkilerinde diplomatik masada karşılıklı diyalogla çözüm bekleyen ciddi bir güvenlik sorunu haline gelmiştir.

Rusya-Ukrayna Silahlı Çatışmasında Sistematik İhlaller: Zorla Nakil, İnsanlığa Karşı Suçlar ve Nükleer Riskler

Rusya Federasyonu'nun Ukrayna topraklarına karşı başlattığı geniş çaplı askeri müdahale ve işgal süreci 24 Şubat 2026 itibarıyla dördüncü yılını tamamlamışken uluslararası hukuk üzerindeki sarsıcı etkisini sürdürmeye devam etmektedir. Birleşmiş Milletler kaynaklarına göre çatışma, 2026 yılında sürecin başından bu yana en yüksek yıkıcılığın yaşandığı bir safhaya evrilmiştir. Bu krizin hukuki boyutlarını anlamak noktasında en güncel ve kapsamlı veri, BM Bağımsız Uluslararası Ukrayna Soruşturma Komisyonu tarafından 9 Mart 2026 tarihinde yayımlanan A/HRC/61/61 sayılı rapordur.

Rapor, uluslararası mahkemeler nezdinde yürütülebilecek yargılamalarda delil niteliği taşıması bakımından önem arz etmektedir.

Bunun yanında, Rus makamları tarafından gerçekleştirilen eylemlerin yalnızca münferit savaş suçları olmadığını; özellikle çocukların zorla nakli ve sınır dışı edilmesi fiillerinin "yaygın ve sistematik" bir saldırının parçası olarak insanlığa karşı suç teşkil edebileceğini ortaya koymaktadır.

Raporda hem Rus yetkilileri hem de Ukrayna makamları tarafından

işlenen ihlallere yer verilmiştir. Ukrayna tarafına yönelik eleştiriler genellikle münferit vakalar ve yargılamalarda muğlak kavramların geniş yorumlanması üzerinde yoğunlaşırken; Rusya tarafına dair inceleme, Rusya Federasyonu'nun gerçekleştirdiği ihallerin sistematik ve yaygın karakterine dikkat çekmektedir.

Bu sistematik ihallerin en çarpıcı örneklerinden biri ise, Ukraynalı çocukların koruyucu aile programları adı altında Rusya topraklarına zorla nakledilmesidir.

Rapor, Ukraynalı çocukların Rusya Federasyonu'na nakledilmesini, Rus makamlarının ileri sürdüğü "insani tahliye" savunmasının aksine, uluslararası insancıl hukuk ve ceza hukuku bağlamında sistematik bir savaş suçu olarak değerlendirmektedir.

IV. Cenevre Sözleşmesi'nin 49. maddesi ve Roma Statüsü'nün 8(2)(a)(vii) maddesi uyarınca, sivil nüfusun rıza dışı yer değiştirmesi ancak zorunlu tıbbi nedenler veya mutlak güvenlik gerekçeleriyle ve "geçici" olmak kaydıyla meşru kabul edilebilirken; rapor, çocukların Rusya'nın 21 farklı bölgesine dağıtılarak Rus vatandaşlığına geçirilmesini ve evlat edinme veri tabanlarına kaydedilmesini eylemin "geçici" niteliğini ortadan kaldıran ve kalıcı sonuçlar taşıyan bir "zorla nakil" (forcible transfer) ile "sınır dışı etme" (deportation) mahiyetinde nitelendirmektedir.

Mart 2023'te Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) tarafından yayımlanan tutuklama emirlerinin ardından Rus yetkililerin "evlat edinme" söyleminden "koruyucu aile" retorikine geçiş yapması, suçun maddi unsurlarını örtetek cezai sorumluluktan kaçınma çabası olarak değerlendirilse de; belgelenen vakalardaki çocukların yüzde 80'inin halen geri getirilmemiş olması ve aile birleşimini sağlayacak kurumsal bir mekanizmanın tesis edilmemesi, söz konusu eylemlerin uluslararası insancıl hukukun emredici kuralları kapsamındaki rıza yoksunluğunu ve sistematik ihlal niteliğini de ortaya koymaktadır.

Öte yandan, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'nin çatışmanın ilerleyen safhalarına ilişkin "daha büyük bir yıkım" uyarısı, nükleer tesisler çevresindeki askeri hareketlilikle birlikte değerlendirildiğinde, küresel ölçekte bir güvenlik riskine işaret etmekte ve 1977 tarihli I. Ek Protokol'ün 56. maddesi kapsamında korunan tehlikeli güçler içeren tesisler rejimini doğrudan tehdit etmektedir. Bu durum, yalnızca insancıl hukuk ihlali riskini değil, aynı zamanda doktrinde giderek daha fazla tartışılan ekokırım ihtimalini de gündeme taşımaktadır.

Sonuç olarak, Rusya-Ukrayna çatışmasının dördüncü yılı itibarıyla ortaya çıkan tablo, uluslararası hukukun temel normlarının sistematik biçimde ihlal edildiğini göstermektedir. Özellikle çocukların zorla nakli, yalnızca bir savaş suçu olarak değil, aynı zamanda insanlığa karşı suç kapsamında değerlendirilebilecek ölçüde yaygın ve organize bir devlet pratiğine işaret etmektedir. Bunun yanında, nükleer tesislere yönelik artan riskler, çatışmanın klasik insancıl hukuk ihlalleri sınırını aşarak küresel ölçekte geri dönülemez sonuçlar doğurabilecek bir aşamaya evrildiğini göstermektedir. Bu durum, uluslararası hukukun emredici normları (jus cogens) ile açık bir gerilim yaratmakta ve ihlallerin yalnızca ikili değil, uluslararası toplumun bütünü bakımından hukuki sonuç doğurduğunu ortaya koymaktadır.

YAZARLAR

Emine Silek
Erva Esmâ Güler
Mehmet Talha Güvençer
Muhammed Taha Tosun
Sümeyya Murat
Sümeyye Koman
Sümeyye Saraç

YAYINA HAZIRLAYAN

Sümeyye Koman

Hukukçular Derneği Uluslararası Hukuk Komisyonu çalışmasıdır.

